

2. Алексеев Н. Н. Основы философии права. — СПб.: Юридический институт, 1998. — 216 с. (Сер. «Классики русской философии права»).
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. — М.: Художественная литература, 1979. — 412 с.
4. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. — М.: Медиум, 1995. — 323 с.
5. Бубер М. Я и Ты // Бубер М. Два образа веры. — М.: Республика, 1995. — 464 с., С. 16–92.
6. Бурдые П. Дух государства: генезис и структура бюрократического поля // Поэтика и политика. — М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1999. — С. 125–166.
7. Габермас Юрген. Комунікативна дія і дискурс // Першоджерела комунікативної філософії. — К.: Либідь, 1996. — С. 84–91.
8. Зинченко Е. В. «Коммуникативная рациональность» как априори социальных наук (методологический обзор проектов) // Теоретический журнал Credo New № 3, 2003. — С. 23–32.
9. Калайков И. Цивилизация и адаптация; [Пер. с болг. А.М. Бредихина, М.А. Бредихина]. — М.: Прогресс, 1984. — 239 с.
10. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек — текст — семиосфера — история. — М.: Языки русской культуры, 1996. — 464 с.
11. Пинский А. А. Пайдея (Работы 1986–96 гг.). — М.: Част. шк., 1977. — 363 с.
12. Розеншток-Хюсси О. Речь и действительность. — М.: Лабиринт, 1994. — 210 с.
13. Рорти Р. Случайность, ирония, солидарность. — М.: Русское феноменологическое общество, 1996. — 282 с.
14. Честнов И. Л. Право как диалог: к формированию новой онтологии правовой реальности / И. Л. Честнов. — СПб.: Санкт-Петерб. юрид. ин-т Генер. прокуратуры Рос. Федерации, 2000. — 103 с.
15. Ankersmit F. R. Historiography and Postmodernism. — Wesley, 1989. — 135 p.
16. Dvorkin R. Law`s empire / London: Fontana Press. — 1986. — 483 p.

Кривець Л. В. — кандидат філософських наук
УДК: 111.2+314+005

ДИАЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розкриваються контекстуальні особливості соціального управління в умовах сучасного світового глобалізаційного розвитку. Взаємодія національних та глобальних складових процесу соціальної організації розкривається на прикладі української дійсності. Діалогізм визначається одним з основних аспектів соціального управління в контексті глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, національна ідентичність, соціальне управління, діалог, національна ідеологія.

ДИАЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье раскрываются контекстуальные особенности социального управления в условиях современного мирового глобализационного развития. Взаимодействие национальных и глобальных составляющих процесса социальной организации раскрывается на примере украинской действительности. Диалогизм определяется одним из основных аспектов социального управления в контексте глобализации.

Ключевые слова: глобализация, национальная идентичность, социальное управление, диалог,

национальная идеология.

DIALOGICAL ASPECTS OF SOCIAL MANAGEMENT AT THE GLOBALIZATION CONTEXT

The article describes the contextual features of social management in today's world of globalization development. Interaction of national and global components of the process of social organization revealed by the example of Ukrainian reality. Dialogism is determined by one of the main aspects of social control in the context of globalization.

Keywords: globalization, national identity, social management, dialogue, national ideology.

На початку XXI століття в контексті глобального гуманізму знакові аспекти соціального управління все ще мають національне вираження. В Україні таким вираженням є своєрідність національного характеру, особливості традиційної соціальної регуляції, засновані на принципах діалогізму, толерантності, партнерства, прагненні до інтерсуб'єктивної свободи, незалежності, соціальної справедливості. Тому слід стверджувати, що саме на цій підставі слід формувати ідеологію глобального гуманізму в її українському варіанті, який відповідає процесові формування української національної ідентичності, особливостям національного менталітету, українському варіанту глобалізму і сучасному світовому геополітичному статусу України.

Мета дослідження: концептуалізація діалогу як одного з основних аспектів соціального управління в умовах сучасної глобальної полікультурної взаємодії.

Об'єкт дослідження: соціальне управління як соціально-філософський феномен.

Предмет дослідження: діалогічні аспекти соціального управління в умовах глобалізації.

В традиційному філософському контексті соціальне управління — це процес насильницького впливу на соціальну ентропію з метою організації суспільства. Проте суспільство є відкритою соціальною системою, в якій наряду з принципами організації діють і принципи самоорганізації суспільної діяльності. А особливо, якщо мова йде про сучасне глобалізоване постіндустріальне суспільство [2; с. 55–56].

Наряду з методологічною розробкою традиційних моделей соціального управління, актуальною науковою задачею є пошук нових принципів соціального управління, що сприятимуть консолідації сучасного людства навколо ідей толерантності, довіри, ненасильства та партнерства. Діалог, діалогічність, що володіє потенціями конструктивної гармонізації суспільних відносин, на наш погляд, відповідає нагальним потребам сучасності і може розглядатися в якості одного з основних аспектів глобального соціального управління. Проте в поданій роботі ми зупинимось на детальному контекстуальному аналізі, щоб визначити роль та місце діалогу в умовах сучасних соціокультурних суспільних трансформацій.

В ідеологічному плані позитивною альтернативою глобалізму є ідея багатополярного світу. Її поділяє більшість держав планети, і запобігти наростаючій небезпеці «зіткнення цивілізацій» у найближчій перспективі здатний саме цей підхід. Власне полікультурна позиція має бути спрямована на захист традиційних, специфічних для кожного суспільства форм світогляду, мистецтва, способів життя — того, що робить їх цікавими одне для одного, створює основу для взаємного діалогічного існування.

Політичні утворення, нації і культури інтенсивно діалогічно взаємодіють, свідомою метою при цьому повинно бути культивування ними як своєї тотожності, так і відмінності заради виживання. Аналогічна мета постає перед людством в цілому. Ці проблеми взаємообумовлені. Деякі народи відмовилися від своїх національних культур, щоб їх можна було вважати глобалістами, що не мають національності.

Століття тому Дюркгейм підмітив значення відчуження і роз'єднаності в урбаністичних суспільствах. Фундаменталізм, принаймні, частково, являє собою реакцію на відчуття безцільності і безглуздості, відчуте багатьма людьми в сучасному суспільстві. Фундаменталізм відкидає релятивізм глобальних тенденцій. Отже, він відкидає ідею, згідно з якою люди повинні мати здатність бути тим, чим вони бажають бути, і робити те, що вони хочуть робити. Фундаменталізм стверджує певні норми правильного і помилкового, які кодифіковані у формалізованих нормах релігії та традиційної культури [1].

Глобальна соціокультурна експансія обмежена ще й тому, що вона просто не досягає всіх, принаймні, на повну силу. Поширення глобальної культури забезпечується супутниковим телебаченням, електронною поштою та міжконтинентальними подорожами. Люди, у яких немає

перерахованих можливостей, виявляються поза сферою дії глобалізації — і не тому, що вони вибрали положення на периферії, але тому що вплив глобальної культури досягає їх повільніше і слабкіше. Місцевості, що мають поганий доступ до ліній зв'язку і транспортних магістралей, в меншій мірі залучені до соціальної глобалізаційної взаємодії. Проникнення глобальної культури також обмежене там, де робляться узгоджені зусилля, спрямовані на гальмування глобальних впливів заради захисту місцевих або етнічних інтересів.

Можна погодитися з думкою Е. Сміта про те, що глобальна соціальна культура буде гібридною по природі та включатиме ряд амбівалентних, навіть суперечливих, компонентів: попури традиційних локальних, народних і національних мотивів і стилів; сучасного наукового аналітичного дискурсу; культури масового споживання, що складається із стандартизованих масових товарів, образів, практик і гасел та взаємозалежності всіх цих елементів у всесвітньому масштабі [6; с. 21–42].

Відповідно до цієї концепції для глобальної культури характерні три риси, що визначають її справжню новизну: вона універсальна, вона технічна і вона позачасова. Більш універсальна, ніж «космополітична» культура навіть самих великих світових імперій. Ні китайська, ні римська, ні буддистська, ні ісламська цивілізації ніколи не могли претендувати на таку універсальність, за їх межами завжди були інші імперії та інші типи культури. Вони завжди зберігали властивості конкретних народів в певні періоди їх історії, і скільки б не збагачувалися, завжди залишалися прив'язаними до конкретного місця і часу і поширювалися зазвичай шляхом завоювань.

Навіть у таких великих цивілізаціях, як іслам чи християнство, відбивається специфіка їх місця народження або авторитетного центру. Однак сьогоднішню або завтрашню глобальну культуру, незважаючи на те, що вона найбільш розвинена в Америці та Західній Європі, важко пов'язати з певним часом і місцем. У конгломераті складових її елементів вона втратила багато чого зі своєї просторової і часової специфіки і, напевно, втратить ще більше. Вона буде істинно планетарною.

Сьогоднішня глобальна культура підтримується суто технічною цивілізацією. Використання нею етнічних або національних елементів емоційно нейтральне. Її варіації нарочито продумані, вони позбавляють пристрасні найфундаментальніші питання і зводять їх до технічних головоломок з чисто технічними рішеннями. Космополітизм відображає її єдину технологічну базу з численними системами комунікацій, які утворюють взаємозалежні соціальні мережі з характерним для них ідентичним стандартизованим, технічним і часто кількісним дискурсом. Саме тому технічна інтелігенція стала відігравати головну роль на новітній стадії сучасності і замінює гуманістичних і часто націоналістичних інтелектуалів. Ні хто інший, як техніки заповнюють і управляють глобальними системами масових комунікацій, і саме їх технічна культура критичного дискурсу визначає специфічний характер глобальних соціальних перетворень.

Нарешті, глобальна культура стоїть поза часом. Вічно переслідуючи невловиме сьогодення, штучна й стандартизована універсальна культура немає історичного тла, ритму розвитку, відчуття часу і послідовності. Позаконтекстуальна і позачасова, ця штучна глобальна культура може розкопувати минуле в ілюстративних цілях або цинічно використовувати мотиви конкретного минулого для еклектичного капризу, але вона відмовляється локалізувати себе в історії. Позбавлена всякого відчуття розвитку поза сьогоденням і чужа всяким уявленням про «коріння», справжня глобальна культура мінлива, повсюдна, безформна і історично неглибока.

Наступ американської масової культури, англійської мови, поп-культури, візуальних ЗМІ та комп'ютеризованих інформаційних технологій явно відображає культурні глобальні тенденції. Але що вони дають у цілому? Чи можуть маси чоловіків і жінок жити ними, а також з ними? Чи складають вони разом нову культуру, новий стиль життя, чи здатні надихнути і втішити людей перед лицем горя і смерті? Які спогади, які міфи і символи, цінності та ідентичності може запропонувати така глобальна культура?

Адже у кінцевому рахунку, саме це завжди прагнула дати людині соціокультурна традиція минулого. На відміну від глобальної культури, культури минулого будувалися навколо діалогу спільних спогадів, традицій, міфів і архетипічних символів історичних поколінь, культурних або політичних об'єднань населення, класів, регіонів, держав, етнічних чи релігійних спільнот, які прагнули кристалізуватися і висловитися. На відміну від деміфологізованої та амбівалентної глобальної культури, що формується навколо принципу «тут і зараз», культури минулого ґрунтувалися на діалозі міфів і символів, цінностях і спогадах, які розповідалися, переказувалися і відтворювалися поколіннями кожної культурної спільності. На відміну від ціннісно нейтральної та позбавленої традицій майбутньої культури планети, численні конкретні культури минулого і сьогодення завжди прагнули зберегти і те, що М. Вебер називав «незамінними культурними цінностями», і особливо

діалогічні символи, ритуали, ідеали і традиції тих, хто їх створював [7].

Але чи можливо глобальну культуру майбутнього вимірювати мірками більш ранніх культур з притаманними їм обмеженнями, партикуляризмом і тимчасовою прихильністю. Чи є ознаки того, що можна створити справді універсальну культуру, яка могла б стати соціально та історично привабливою, що задовольнятиме потреби людей у всьому світі в тій же мірі, що і культури минулого? Хіба використання майбутньою глобальною культурою мотивів та образів з багатьох етнічних і національних спадщин не наводить на думку, що ці культури продовжують відповідати людській сприйнятливості і пронизувати соціальні структури? І чи не припускає це те, що глобальна культура таки не стане радикальним розривом з націоналістичним минулим, як цього хотіли б її замовники, і найкраще, на що можна сподіватися в XXI ст., буде досягнення національного «діалогічного різноманіття в єдності» [3].

На початку XXI століття залишається фактом, що культури різних народів історично специфічні, і такими ж є їхні образи. Образи, створені глобальною культурою, тривіальні і неглибокі і повинні мати коріння в існуючих історичних національних культурах, черпаючи з них будь-які можливі значення і силу. Культури минулого і сьогодення виражають досвід конкретних соціальних груп, існуючих безпосередньо під поверхнею розфасованого образу похідної та гібридизованої культури масового споживання. Щоб міфи і традиції прижилися, вони повинні викликати резонанс серед багатьох людей протягом життя декількох поколінь, а це означає, що вони повинні бути частиною колективного досвіду конкретних соціальних груп.

Позачасова глобальна культура не відповідає живим потребам людини і не створює спогадів. Якщо пам'ять має центральне значення для ідентичності, то сьогодні можна побачити нігілізм глобальної соціальної ідентичності, прагнення до колективної амнезії, що спонукає до заміни «глибинних» культур космополітичною «пласкою» культурою. Остання залишається мрією вузького кола окремих інтелектуалів. Вона не знаходить відгуку в широкій масі народів, розділених на звичні соціальні спільноти, не створює основи для етичної легітимізації соціального управління.

Космополітизм як ідеологія світового громадянства має давню історію. У філософії стоїцизму всі люди є громадянами єдиної світової держави Космополіс. В епоху Відродження та Просвітництва ідеал світового громадянства був спрямований проти феодальної роздробленості, висловлював ідеї звільнення індивіда від феодальних пут. У сучасних умовах космополітизм виступає у вигляді різних соціокультурних орієнтацій від взаємодії і зближення народів і держав до нігілістичного ставлення до національної культури і традицій. Таким чином, космополітизм — ідеологія «світового громадянства», яка ставить глобальні інтереси громадян вище інтересів окремої нації. Космополітизм — теорія світової організації, яка закликає до відмови від патріотичних почуттів у відношенні країни, але замінює їх аналогічними по відношенню до світу, планеті Земля [5; с. 16–20].

«Єдність людського роду» — ось головна його ідея. Очевидно, що сучасне суспільство вступило в процес формування єдиної планетарної цивілізації, в якій окремі країни дійсно втрачуть статус автономних самодостатніх соціальних одиниць. І разом з тим сучасне людство знаходиться лише на початку цього процесу, в тій його фазі, коли поняття «національна культура», «національна політика» ще не стали фіктивними, а окремі країни все ще є товариствами, що не втратили принципову здатність виживати в режимі автономного існування.

Висуваючи привабливе і компромісне на перший погляд гасло про діалогічне суміщення любові до своєї Батьківщини з любов'ю до всього світу, представники космополітизму пропонують реабілітувати кіренаїків з їх формулою «де добре, там і Батьківщина». Оцінюючи в цілому внесок прихильників космополітизму в справу перебудови, і після реформування українського суспільства на ідеологічному поприщі, у сферу соціального управління і культури взагалі, можна констатувати, що, безумовно, одним з найбільш негативних наслідків впливу цього напрямку виявилася депатріотизація та дегуманізація значної частини населення, а особливо молоді.

В обстановці геополітичного домінування Західної цивілізації людина на пострадянському просторі зазнає культурний і світоглядний шок. Багато в чому це пов'язано з тим, що деякі ментальні структури української душі входять в явні протиріччя з проведеними в країні реформами і з культурою світового глобалізму. Ядро української духовності, сформоване православною вірою та національними традиціями, позначило для української людини нормативність — якою вона має бути; закликала до важкої роботи над власним вдосконаленням, націлювало людину на екзистенційні переживання і пошук відповідей на традиційно-світоглядні питання. Соборність, соціальна справедливість, сумлінність, діалогічність, толерантність, патріотизм, — головні складові українського духу. Вони дозволяють людині гостро відчувати межу добра і зла, істини і брехні,

чесноти і байдужості.

На противагу цьому, культура глобалізму пропонує українській людині відмовитися від традиційної для неї нормативності морального самовдосконалення, як чогось віджилого, застарілого, що заважає людині жити в прагматичному задоволенні. Глобальна культура перетворює людину із соціокультурної особистості в «людський фактор» розвитку технології, а систему соціального управління на систему глобального керування. Соціальному індивіду пропонується інша мета: покращувати не себе, а лише умови свого існування; стати на шлях нескінченного задоволення своїх гедоністичних прагнень і бажань. Відповідно до такого підходу екзистенційні питання підміняються і обмежуються поняттям «якість життя». У цьому випадку тотальний гедонізм не закликає «стати духовнішим», «моральнішим», «гуманнішим», а спочатку оголошує людину самодостатньою і вільною від будь-яких внутрішніх обмежень [4; с. 32].

Таким чином, можна констатувати, що положення української національної ментальності в контексті світових глобалізаційних перетворень залишається складним і суперечливим. Якщо українська нація відмовиться від діалогічної духовної нормативності, яка органічна народному духові, то виникає небезпека перетворити національний культурний ландшафт в гірші зразки масової культури, а українську людину — в маргінала у своїй власній країні.

Одним з важливих елементів глобалізованого світу є інформаційний простір. У зв'язку з цим людина української культури в сучасному суспільстві знаходиться в епіцентрі чотирьох основних інформаційних потоків: інноваційних — долучається до споживання нових знань; орієнтаційних — допомагають людині орієнтуватися в системі природного і соціального простору, що формує її екзистенційні та ціннісні орієнтири, задає критерії та пріоритети вибору; стимуляційних — впливають на мотиваційні підстави активності людей; кореляційних — уточнюючих або оновлюючих параметри перших трьох інформаційних потоків.

Соціокультурну специфіку ці потоки набувають тоді, коли вони зумовлюють зміст соціального управління, регулюють уявлення людей про рівень соціальної прийнятності тих чи інших способів здійснення будь-якого виду діяльності, спрямованих на забезпечення соціальної взаємодії. Звідси зростає роль інформаційних потоків у формуванні та реалізації особистісних якостей сучасної людини.

Ця ситуація, нарівні з позитивними моментами, викликає певні побоювання у дослідників. Так, нові інформаційні технології можуть сприяти стандартизації «культурної компетентності» людини, її соціалізації та інкультурації. Створити нову, ефективну систему управління і маніпулювання людською свідомістю, інтересами, потребами, ціннісними орієнтаціями, поведінковими стереотипами (на свідомому і несвідомому рівнях) і т. п., що, в кінцевому рахунку, може бути зведене до прояву загальної ідеологічної та соціальної лояльності.

Більш того, якщо говорити про індивідуальність як про особливу цінність культури, то вона може бути втрачена або зведена до «середнього», «масового в людині» як норми соціального управління, зручної для маніпулювання в інтересах правлячої еліти, клану, політичної партії, що володіють засобами масової інформації.

Положення ускладнюється і тим, що сучасна людина, навіть будучи освіченою, залишається вузьким спеціалістом в якійсь одній галузі знань і потребує цілої системи посередників (трансляторів, провідників, тлумачів, популяризаторів), які будуть її вести по безмежним інформаційним потокам. Вони будуть займатися адаптацією трансльованої інформації з мови високоспеціалізованих галузей культури на рівень буденного розуміння непідготовлених людей.

Звідси така ж проблема: в чіх інтересах і на якому рівні буде здійснюватися адаптація (з кланових позицій, політичних, загальнолюдських, національних або інтернаціональних). Чи не призведуть форми адаптації лише до пасивного, розважального сприйняття вищих досягнень культури, а важке, індивідуальне освоєння елітарних культурних форм залишиться долею одинаків?

Проблему входження як окремої людини, так і України в цілому в глобальний світ можна сформулювати наступним чином. Об'єктивно вона в нього вже увійшла, а суб'єктивно в ньому ще не визначилася. Увійшла як країна, що володіє високою духовною традицією, що стала невід'ємною частиною світової культури, своїми привабливими природними ресурсами, інтелектуальним потенціалом тощо, тобто в якості одного з цивілізаційних і геополітичних суб'єктів світу. Присутність України у світовому соціумі досить помітна, хоча її інтеграція в глобальну економіку носить явно однобокий характер. А суб'єктивно вона поки ще не готова прийняти виклики сучасності і дати на них адекватні відповіді. Процес цей триває, і він незворотній, тому глобалізацію, взятую в контексті її творчих можливостей, а не тільки ризиків і загроз, які вона в собі несе, слід розглядати в якості

важливого ресурсу української трансформації.

У безлічі думок, рекомендацій і сценаріїв подальшого розвитку нашої Вітчизни необхідно визначитися в першу чергу з тим, за якими аксіологічними напрямками належить осмислювати наше минуле, сьогоднішнє і майбутнє. У центрі уваги бачаться три ключові проблеми: вибір українського варіанту глобалізації, визначення та затвердження місця України в геополітичному балансі світових сил та вибір ціннісних орієнтирів, що становитимуть базис для національних особливостей соціального управління.

В якості **висновку** зазначимо, що вибір українського варіанту глобалізації може ґрунтуватися на поєднанні реалій світового економічного розвитку і статусу України як самодостатньої в сировинному, промисловому і інтелектуальному відношенні держави. Сфера соціального управління може формуватися, виходячи з визнання інтересів і цінностей, як окремої людини, так і українського суперетносу. В ідеологію відродження України в умовах загальносвітової кризи ідеологій можуть бути включені принципи діалогізму, гуманізму та патріотизму.

Вибір ціннісних орієнтирів для сучасних українців повинен враховувати сучасну соціокультурну ситуацію, яка в глобальному вимірі постає як зіткнення цивілізацій, що веде до протистояння культур, які включають моральні, релігійні, етнічні, політичні цінності. По суті справи, тут мова йде про ідеологію глобального гуманізму та діалогізму, тобто ідеологію, яка породжується сучасною соціокультурною ситуацією, коли вся людська діяльність, культура у всіх своїх проявах все більше орієнтується на виживання людини в навколишньому середовищі шляхом досягнення соціальної злагоди на основі принципів толерантності та довіри. Постмодерна інверсія цієї ідеології знаходить контури вираження соціального управління в контексті глобального гуманізму, яка вибудовується крізь діалог культур, що має орієнтуватися на відродження гуманістичних: як індивідуальних інтерсуб'єктивних, так і загальнолюдських соціокультурних цінностей, вистражданих людьми в процесі історичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дюркгейм Э. Социология. Её предмет, метод, предназначение : [текст] / Эмиль Дюркгейм; [пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана]. — М.: Канон, 1995. — 352 с.
2. Крымец Л. В. Социальное взаимодействие в контексте постиндустриального общества на современном этапе развития: монография / Людмила Владимировна Крымец. — Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing, 2012. — 163 с.
3. Осіпов А. О. Онтологія духовності [текст] / Анатолій Олександрович Осіпов. — Миколаїв: МАГУ ім. П. Могили, 2008. — 472 с.
4. Пальчик С. И. Аксиологические аспекты патриотизма / С. И. Пальчик // Перспективи. — № 4 (50). — Одесса, 2012. — С. 118–124.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и изменение мирового порядка. Новая постиндустриальная волна на Западе: [текст] / Самюэль Хантингтон; [пер. с англ. П. Р. Рожкова]. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. — 603 с.
6. Smith Anthony D. Interpretations of national identity / Anthony D. Smith // Dieckhoff A. and Gutierrez, Natividad (eds.). Modern roots. Studies of national identity. — Aldershot: Ashgate, 2001. — P. 21–42.
7. Weber M. Economy and Society / M. Weber; [ed. by G. Roth, C. Wittich. Berkeley]. — Los Angeles, London, 1978. — 547 p.